

Vedlegg 1, ordliste

Alen: Alen er en gammel lengdeenhet som kunne variere. Fra 1824 var en Norsk alen standardisert til å være 2 fot, tilsvarende 62,748 cm (Hofstad, 2023).

Basmer: En gammel benevnelse på mengde som kunne variere noe i ulike deler av landet. I boken Furnes bygdebok står det om en basmeteller som talte til 60 (Bleken-Nilssen et al., 1956).

Bekledningstekstiler: Stoffer til klær.

Bindepunkt: Der den vertikale tråden krysser den horisontale tråden i en vev.

Bunnull: Myke, varmende ullfibre innerst ved kroppen til sauene. Kalles også tel.

Crossbredsau: Crossbredsau er en type sau som er avlet fram slik at ullfibrene har omtrent lik lengde. Den er spesielt tilpasset industriell produksjon (Klepp, 2024). I Norge i dag er de fleste sauene av crossbredtype.

Dekkull: De lange, grovere, vannavvisende hårene i sauefellen til spælsauene og andre korthalesauer. Kalles også tog.

Dobbel fell: En sauefell som består av underull og dekkhår. Fibrene i disse to delene har ulike egenskaper og funksjon. Underulla er myk og varmende, dekkhårene er stivere og beskytter mot regn og vind. Gammalnorsk spælsau har, i likhet med de fleste korthalesauene, en slik dobbel fell. Tidligere har man benevnt dekkhårene som tog og underulla som tel.

Døying: Døying betyr å behandle garnet med vann eller damp for å rette det ut og fjerne snorren som oppstår når man spinner, slik at garnet ikke skal krølle seg sammen i det videre arbeidet. I industrien kalles dette å balansere garnet.

Innslag: Også kalt veft. Dette er tråden man gjør innslagene i veven med.

Kamgarn: Kamgarn er garn som er kjemmet slik at fibrene ligger parallelt. Dette kan gi et glatt garn.

Kardegarn: Garn som er laget av fibre som er børstet i alle retninger. Dette kan gi et loddent og luftig garn.

Karding: Å greie ulla for hånd med karde eller maskinelt for å få gjøre fibrene jevnt fordelt og mer parallell før spinning.

Kortrova sau: Sau med kort hale. Også kalt stuttrova sau eller spælsau.

Kypert: En vevbinding hvor bindepunktet flyttes en eller flere tråder til siden for hvert innslag. Kypert gir skrålinjer i vevnaden.

Langrova sau: Sau som har lang hale og jevn lengde på ulla.

Lokal verdikjede: En produksjonsprosess hvor alle ledd i produksjonen fra råvare til ferdig produkt foregår lokalt.

Mark: 250 gram (Grostøl, 1935–1950b).

Overskjæring: Skjære de ytterste, utstikkende fibre i et stoff for å få en jevnere overflate. "Overskjæringa gikk ellers ut på å klippe av noe av loa, så klærne ble penere, ikke så lø'ne. Under denne prosessen ble det brukt ei diger saks» (Bleken-Nilssen et al., 1956, s. 390).

Persing: Det ferdig vevde ullstoffet strekkes rundt en rundstokk og tørkes i press for å glatte det ut.

Pigmentert ull: Ull som har en annen farge enn hvit.

Renning: Også kalt varp. Renning er det vertikale trådsystemet i en vev («renning», 2023). De trådene som står fast i veven, som man gjør innslaget i.

Rullespinne: Spinne fra kardede ruller som man holder i hendene.

Røytegen: De mest opprinnelige sauene røyter fellen slik at den faller av av seg selv. Gammalnorsk sau har dette genet som gir denne egenskapen. Noen individer av gammalnorsk spælsau kan også ha røytegen. Andre saueraser må klippes.

Sno: Når en tråd spinnest av fiber blir den snodd rundt, slik at fibre henger sammen. Dette kalles sno.

S-sno: Når man spinner garn og rokkehjulet dreies mot venstre, vil de diagonale linjene i snoingene på tråden bli liggende samme vei som diagonalen i bokstaven s.

Tju/tjug: En gammel benevnelse på mengde som betyr 20.

Toskaft: En vevbinding som går vekselvis over og under en tråd.

Tove: Bearbeide ullfibre eller strikket ull mekanisk med vann og oftest såpe slik at fibre filter seg sammen og flaten blir tettere.

Typespinne: En spinnemetode som gikk ut av vanlig bruk utover 1800-tallet. Metoden egner seg best til å spinne lange ullfibre og spesielt godt til renningsgarn. Ulla kardes på en spesiell måte som gir parallelle fibre og den festes på et rokkehode. Se også eget avsnitt om dette.

Vadmel: Vevd stoff som er valket slik at det blir tykkere, mykere og tettere.

Valking: Mekanisk bearbeiding av vevd stoff i vann, ofte med tilsatt såpe, slik at fibre filter seg sammen og stoffet krymper og blir tettere («valking», 2021).

Varp: Se renning.

Veft: Se innslag.

Verken: Et stoff som består av bomull eller lin i renningen og ull i innslaget.

Z-sno: Når man spinner garn og rokkehjulet dreies mot høyre, vil de diagonale linjene i snoingene på tråden bli liggende samme vei som diagonalen i bokstaven z.